

JANKO KOS: ROMANTIKA

IZVOR POJMA

Pojem se uveljavi v 2/2 19. st; *romanski* > *roman* > *romantičen*

Najprej je pojem označeval razliko med latinskim in keltskim jezikom, kasneje pustolovsko-viteške romane in romanske pesnitve (pisane v romanskem jeziku), od 14. st dalje zajema prozne pripovedi s pustolovsko in fantastično viteško motiviko; 14. st.-17. st. še razširi še v druge zahodnoevropske dežele, pomen pa večinoma ostaja isti.

Pridevnik »romantičen« se je pojavil leta 1600 v Fr., še zmeraj pa se nanaša na viteške oblike romanov in na renesančne epe, ki iz njih nastajajo. Sredi 17. st. pridevnik preide v območje klasicizma > in dobi negativen pomen, ker klasicizem negira nerazumno, fantastično, domišljijsko in priznava kot najvišjo avtoriteto razum. V obdobju predromantike v Angliji pa pojem dobi pozitiven pomen > zaradi preobrazbe in prenosa novih vrednot na vsa življenjska področja. Odločilno obdobje v razvoju pojma ima nemška romantika, ko iz pridevnika nastane samostalnik → *romantičen* > *romantika*; Friedrich Schlegel je najpomembnejši nemški pisec za novo romantično pojmovanje termina > govori o odnosu klasicizem / romantika in o različnosti njihovih načel ter da tako pojmu historično in filozofsko vsebino. Govori o sintezi klasike in romantike, ki da je najvišja naloga pesniške umetnosti. Podobno je uporabljal pojem njegov brat, čeprav je bil manj teoretičen. V tej obliki je pojem začel prehajati v druge evropske literature, predvsem dela A. W. Schlegla > klasično je tisto, kar j v skladu z antičnim pojmovanjem življenja (temelji na naravi, objektivnosti, plastičnosti, preprostosti, senzualnosti), romantično pa ima za temelj krščanstvo, viteštvo, ponotranjenost, spiritualizem, fantazijo in hrepenenje.

Uveljavitev pojma:

1813 → Francija

1816 → Italija

1820 → slovanske dežele

Izraz romantika je torej prišel v rabo med 1808-1820, označeval pa je ve tiste pojave, ki se obračajo zoper klasicizem, razsvetljenstvo in racionalizem in iščejo nove literarno-estetske vzore v srednjeveški, renesančni in baročni ter orientalski poeziji.

DANAŠNJA LITERARNA VEDA IN POJEM ROMANTIKE

Wellek > Pojem romantike v literarni zgodovini, 1963

Romantika je tako razširjen pojem, da ga je težko umestiti v ene osnovne smernice, ki bi veljale za vse romantične avtorje, ker so prisotne na različnih ravneh → romantična ljubezen do srednjega veka, ljubezen do ljudskega pesništva, religioznost, fantastična domišljija...

nikoli ni teh elementov prisotnih v enakih univerzalnih merah. Predlaga svojo opredelitev romantike na najširših potezah evropske romantike:

- vera v odločilno vlogo domišljije
- nazor o posebnem pomenu in vlogi narave v doživljanju sveta in je dinamična, poduhovljena,
- poudarjanje pomena simbolov in mitov kot temeljnih sestavin literarnega ustvarjanja

Očitajo mu enostranost, zato Wellek doda nekaj smernic:

- način reševanja razkola med stvarnostjo in subjektivnostjo, duhom in naravo, jazom in svetom... (ki je sprijaznjenost z objektivnostjo in nerešljivostjo, beg v domišljijo, preoblikovanje realnosti ali pa sinteza subjektivnega/objektivnega)

Za določitev osnovnih temeljnih značilnosti romantike moramo upoštevati literarno-estetske elemente, duhovno-zgodovinske, metafizične, filozofsko-duhovne in antropološke temelje. V poštev pride historični tip analize > romantika je tako faza v razvoju evropske kulture,

duhovnega, umetnostnega in literarnega življenja in zajema daljše obdobje evropske družbene in kulturne zgodovine.

Schlegel govori o treh izvorihih:

- princip svobode, prevzet iz francoske revolucije
- nemška idealistična filozofija
- weimarska klasika

V tem formiranju romantike pa so vključeni še opozicija do klasicizma (princip razuma kot univerzalna bitnost, ki jo utemeljuje struktura sveta, pojmovana kot bog, narava), konec renesanse (poskus obnove psihofizičnega človeka, vendar z načelom, da je bistvo človeka narava), začetek novoveške filozofije z Descartesom (pravo bistvo človeka je duhovna, notranja in subjektivna resničnost zavest = jaza), pojav baroka, razmah razsvetljenstva (v ospredju je razum oz. empirično pojmovano čutno izkustvo, ki je temelj človekovega bivanja) in premiki v predromantiko (ki na človeka gleda že bolj kompleksno)

V središču romantičnega pojmovanja je torej človek, ki hoče biti avtonomni in absolutni subjekt, ki je zgrajen iz svoje subjektivnosti, notranjosti. Je samozadosten, ker ima sam sebe za zadosten razlog bivanja, subjektivnost pa ne prihaja iz razuma, ampak iz občutka gotovosti, da je resnična in sestavljena iz čustva in domišljije. **TO JE PRINCIP ROMANTIČNE SUBJEKTIVNOSTI**, ki pa je določen tudi od zunanjega sveta, stvarnosti → 4 možne rešitve bega iz realnosti

Estetika v romantiki:

Bistvo rom. pesniškega dela je zmeraj lepota, vsebinska in formalna > na prvem mestu je med zvrstmi lirika (najbolj estetska) → načelo svobodne, spontane in neomejene ustvarjalnosti → nove estetske, vsebinske in formalne možnosti

SOCIOLOŠKI POGLEDI NA ROMANTIKO

V socialnem izvoru romantike prevladuje plemstvo > romantični individualizem, negacija meščanskega utilitarizma v imenu rom. višje lepote in svobode, zavračanje nekulturnosti, kapitalistične miselnosti

PERIODIZACIJA

ANGLIJA: 1798, ko izidejo Lyrical Ballads → 1832 smrt Walterja Scotta

FRANCIJA: 1800-20 → 1830-50 (sporne meje)

ITALIJA: 1816-18 → 1835

SLOVANSKE DEŽELE: po 1822 → 1848-63

Predstavniki:

Novalis

Kleist

Hoffmann

Byron

Shelley

Lamartine

Vigny

Musset

Manzoni

Leopardi

Mickiewicz

Slowacki

Puškin

Lermontov